

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильзым
Гъэтхалэм
Къышегъэжъагъэу къидэкъы

№ 175 (21664)

2018-рэ ильз

Гъубдж

Чъэпьоғъум и 2

ОСЭ Гъэнэфагъэ ииэп

Къыхэтутыгъэхэр ыкъи
нэмэгдэхэд
тисайт ижүүлэцэтийн

WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Республикаэм и Правительствэ игъэзет

Ыпэкэ лъэкIуатэ, ХЭХЬОНЫГЪЭ ешIы

Кошхъэблэ районым ит къудажэу Блащэпсынэ ыныбжь ильэси 150-рэ зэрэхъуగъэр йоныгъом и 28-м игъэкотыгъэу хагъэунэфыкыгъ. Къоджэдэсхэм аш зэрифэшьуашэу зыфагъэхъазырыгъ. Адыгэ мэкъэмэ дахэхэр тыдэки къышыгъущтыгъэ, къоджэ гупчэр агъэкээрэкIагъ. Блащэпсынэхэм къафэгушонхэу хъакIэхэр бэу мэфэкI йофтхъабзэм къеколIагъэх.

Адыгэ Республикаэм и
Лышихъэу КъумпIыл Мурат
Блащэпсынэ июбилей
фэгъэхъигъэ мэфэкI йофтхъабзэм
игуапэу хэлэжъагъ. Аш игъусаьзэх АР-м
и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхаматэу Владимира Нарожнэр, АР-м и
Премьер-министэрэ Александр Наролинир, АР-м и
Лышихъэу и Администрациэрэ министрэхэм я Ка-
бинетрэ япащэу Тхаклыгъынэ Мурат, федералнэ
инспектор шхъаьзу Сергей Дрокинир, Адыгейим, Къэ-
бэртэе-Бэлькъарым ыкъи
Къэрэцэ-Щэрджэсэм яна-
роднэ тхаклоу Мэшбэшэ Исхъакъ, АР-м иминист-
рэхэм я Кабинет хэтхэр, АР-м и Къэралыгъо Совет —
Хасэм идепутатхэр, муниципальнэ образование-
хэм япащэхэр.

Блащэпсынэ идэхъагъу
дэжь Лышихъэу щыгу-
пластикэ щыпэгъокыгъэх
Кошхъэблэ район адми-
нистрацием япащэу Хъа-
мырзэ Заур, Блэцэпсынэ
къоджэ псеупIэм ипа-
щэу Щыкъ Бисльян, къу-
аджэм нахыижъэу дэсхэм
ащыщхэр.

Къудажэр къызыткы-
гъэ, тарихь мэхъанэ зиэ

псынэ цыкIум апэ Лы-

шихъэргэблэгъагъ.

Къудажэм щыщ къалехэу

льэклэхэм ямылькукIэ

агъэкIэхъигъэ псынекIечь

цыкIум тарихъэу пылыр

Щыкъ Бисльян хъакIэхэм

къафиолтагь ыкъи мыш

къыкIечьыре пыс къабзэр

апигъохыгъ.

КъумпIыл Мурат

ыльэгъуугъэу лъешу

зэригъэрэзагъэр къоджэ-
дэсхэм къариуагъ.

Нэужым культурэм и

Унэ агъэцэкIэхъигъэм

Лышихъэргэблэгъагъ.

Мыш

изэтэгъэпсыхъажын зэ-

кIэмки сомэ миллионы

10,5-м ехъу тэфагъ, аш

щыщэу сомэ миллионы

10-р республикэ бюджетэм

къыхахыгъ.

Культурэм и

Унэ зэрифэшьуашэу зэ-

рагъэцэкIэхъигъэм Лы-

(ИкIух я 2-рэ н. ит).

ПшъэдэкIыжышхо ехъы

КъумпIыл Мурат партиеу «Единэ Россиен» ишьольыр къутамэ исекретарэу, Адыгэ Республикаэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхаматэ игуадзэу йашэ Мухъамэд тигъуасэ ювшэлэгъу зэлукIэгъу дырилагъ. Аш хэлжъагъэх Адыгейим и Премьер-министэрэ Александр Наролинир, АР-м и Лышихъээрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрации ипащэ игуадзэу Мэшлэкъо Хъамедэ.

Шъугу къетэгъэхъы, йоныгъом и 9-м республикэм хэдзын кампание 13 щыкIуагъ: Адыгейим икъэлэ шхъаьз щыпсэхъэрэм Мьеекъуапэ инароднэ дэ-
путатхэм я Совет хэтищтхэр, джащ фэдэу Мьеекъуапэ зы мандат зиэ хэдзыгээ икоу N 9-м АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутат хадзыгъэх. Мьеекъопэ, Кошхъэблэ, Красногвар-

дейскэ, Теуцожь ыкъи Шэуджэн районхэм къоджэ псеупIэм япащэхэр, хэдзын тедзэхэм къадыхэлъятахъэу чыпIэ къу-
лукъухэм ядепутатхэр ашхадзыгъэх.

Республикэм ипащэ къызэрэхигъэшыгъэмкэ, зынакъэ зытвэхъэм янахъыбэм «Единэ Россиен» къыгъэлэгъогъэ кандидатхэм адьрагъэштагъ. Цыфхэм цыхъэу къыфашыгъэхэр партием къыгъэшыпкъэжынэмкэ пшъэдэкIыжышхо зэрихырэр къыхигъэшыгъ.

— Депутатхэм ыкъи гъэцэкIэхэр хэбзэ къулукъухэм ялофшэн зэхажэ зыхъукъэ, цыфхэм щыкIагъэу ялхэр къыдалтытэ-
нэир япшэрэйл шхъаьз. Хэдзын кампа-
ниену зэхажэхэрэ обхествэм зэдэгү-
щыгъэгъу дэтшынэм, хэдзаклохэм яшо-
игъоныгъэхэр зэдгэшэнхэм ыкъи ахэр
зыгъэгумэкIырэ юфыгъохэр зэхэфы-

гъэнхэм афэорышIэх. «Единэ Россиен» къыгъэлэгъогъэ кандидатхэм хэдзаклохэм къагъэнэфэгъэ пшъэрильхэр зэшуахынам анаэ тырагъэтын фае,
— щыкIуагъ КъумпIыл Мурат.

— Хэдзынхэм зэфэхъысыжъэу афэхъу гъэхэм адиштэу анахь тинала зытед-
гээтын фэе лъэнэхьоу цыфхэм зигутгъу къашыгъэхэр дгъэнэфагъэх ыкъи АР-м и Лышихъэ и предложенихэр къыдыхэлъятахъэу я ювшэнэир лъыдгээкIотэшт.
Цыфхэм щыгъэлэ-псеукIэ амалеу ялхэр нахьшышу шыгъэнэм партийцэхэр нахьчанэу къыхелэхэнхэ алъэкIынэу сэл-
лэйтэ. Аш хэхъэх шыгъафхэм, псеупIэхэм язэтэгъэпсыхъан, нэмикIхэм ялхыгъэ юфхъабзэхэм язэхэшэн, — щыкIуагъ яшэхэмд.

Гъонэжъыкъо Сэтэнай.

Псауныгъэр зэкIэми апшъ

Адыгэ Республикаэм имэфэкI мафэ фэгъэхъыгъэу күшхъэ-
фэчээ спортымкэ эзIукIэгъоу
Мьеекъуапэ щыкIуагъэм ти
Лышихъэу КъумпIыл Мурат,
республикэм иминистрэхэм я
Кабинет хэтхэр, депутат-
хэр, район администрациихэм,
къалехэм япащэхэр, спорты-
смен цЭрэхэр, студентхэр,
лэжээкI кызыэрэхэр, нэ-
мыкIхэри хэлэжьагъэх.

(ИкIух я 8-рэ н. ит).

ЫПЭКІЭ ЛЪЭКІУАТЭ, ХЭХЬОНЫГЪЭ ЕШІЫ

(Икіух).

шхъем осешу фишыгъ ыкы мәфәкі шыкім тетэу ар кызыуихыгъ.

Ащ үүж Унэм ыкіоці кыпльыхъагь, куаджәм кыдакынгъэ цыф цәркіохам афғәхъигъе музееу мыш кызызэлиахъигъэр шукіе культурәм и Унэ ища фильзегүгъ. Кыткіехъухъэрә піләүхам мир щысэтекхыпашу зерафхъущтым ицихъе зэртельпир кыуягъ.

Күмпіл Мурат блащәпсынәхам шұхъатын көфишыгъ — кіләцікіп джегупе ағиғәпсыгъ. Ар кіләцікікүхам якуапе хугъе, ашқі көдже десхәр Лышхъем лъешеу зэрәфәраззехъэр кыауагь. Күмпіл Мурат кіләцікікүхам пынкіе күауухъагь, сәмәркъеу адышыза адәгүшіләгъ ыкы ахәм ахәтэу непәеппир суретыр зытыраигъехъигъ.

Джащ федәу көдже мәшитым екіләгъ, ар дахәу кызызрашыхъагъери зеригъельгүгъ. Нәүжүм хабблә пәпч кыагъехъазырыгъ щагу зәүхүгъехам Лышхъем арагъебләгъагь. Мыш адиге шхыныгъ зәфешхъафхер щыззеблахыгъех. Фаехам зәкәми шхыныгъохер аупләкүнхә амал ялагь. Көдже десхәм, районым щыщхэм ялшагъехъэр, іпәшисәхәр мыш кыщагъельгүгъагъехъ.

Ләкі зиіхәу Блащәпсынә щыщхэм ямылкукі ыкы көдже десхәм якъарыкі ағацекіләжъехам, көдже гупчәм плиткәр зэрэтирахъагъем, социальне мәхъане зиіе обьектхәр кызызрашыхъагъехам, чыгхәр зэрәгъетысхъагъехам Күмпіл Мурат осешу афишигъигъ.

— Нәбгүрә пәпч кызызчи хүгъе чыпіләм ыгу фәүзз, унэу, урамз, куаджәу зызыпсәүрәм изытет ылгызумекі, ашқі шыззәдеккүйж зәрихъирәр кыгурыло зыхукі, цыфхэм ящызкә-псәүкі нахышу зэрәхъущтым щеч хәлз.

гъугъ блащәпсынәхам, — кыуягъ Күмпіл Мурат.

Нәүжүм еджапіләм ищау кыдағъеуцогъе сценәм мәфәкі шофхъабзәр щылтагъекләтагь. АР-м и Лышхъем Күмпіл Мурат шуфәс гүшіләкі көдже десхәм закынифыззагъ.

— Блащәпсынәхам ильеси 150-рэ гъогу дахә кыашукугъ, гъехъагъехъэр шүүніләхъеу не-пәрә мафәм шүукъекіләгъ. Адигеим щыпсәүхәрәм афәдәу шори республикәм ыкы хегъегүм яхехъоныгъехам шүүніләхъышу ахәль. Фронтым щыззәуягъехам, тылым щыләжъагъехам, ззоу жильесхәм хәкүмре хегъегүмре зэтезгъеуцожыгъехам, куаджәр, Адигеир, Урысыер нах зэтегъепсихъагъе хууным непи хәлажъехәрәм лъитенгъигъе ин яфешуаш. Блащәпсынә хехъоныгъе езыгъешырәр шори, мыш щыпсәүхәрәр ары. Шууикъарыкі зәшшошхүхирә пстәумкі Кошхәблә районир ыпекі лыншоштагъеуатэ, тиреспублики

хехъоныгъехъэр ешөгъеши.

Цыф ләжъаклохәу, іспәләсәхъеу, гъесагъеу шууикъуджә кыдыкіләжъехам хәкуми, республикәми щытхүр куафахыгъ. Наукәм, күлтурәм, общественнэ-политикә щылакім, нәмымкі лъенныкіохам гъехъагъеу щашыгъехамкі нәбгырабәмә якъуаджә иштыху аләтигъ, ацілә дахәкі рарагъе-иуагъ. Ахәм ашыщ Советскә Союзым и Лышхъем күш Алый, Урысыем изаслужене врачәу Боләкъ Махъмуд, Адигеим күлтурәмкі изаслужене юфышшохәу Күлә Амберийре Мыхаметтә, композитор, Адигеим күлтурәмкі изаслужене юфышшоу Сихъ Рәмзән, Урысыем изаслужене артисттәу, АР-м инароднә артисттәу Мурэтэ Чәпай, самбәмкі Урысыем пләгъогъо, Европәм щегъогъо, дунаим төгъогъо ячемпионе Алхъо Сыхъатый.

Мы аужырә ильесхәм куаджәм итептлә нах дахә хуунымкі зишигуагъе къезыгъако-

хәрәм ашыщхәу Боләкъ Мухъамед, Ныр Адам, Дышъекі Адам ягуын шыын фаеу сэльтигъ. Блащәпсынә щыщ цыф шлагъохам, цәркіохам ячъагъ тапекі хехъонеу сэгүгъ. Шукъызыщхүгъе куаджәм фешшүштәгъе пстәумкі «тхъашшуюгъепсәүшоу» шыосәо.

Нәүжүм зиоффшіләкі нах кахаңызхъем АР-м итын ляпіләхәр Лышхъем афғәхъшшошагъ. «АР-м псеолъешынкі изаслужене юфыши» зыфилорә цілә ляпіләкі кыыха-гъещыгъ Блащәпсынә көдже псеупләм ишау щыкъ Бисльян. Джаш федәу «АР-м цыфхәр социальнәу къэухумәгъэнхәмкі изаслужене юфыши» зыфилорә — Тхъазэпль Фатимә, «АР-м народнә гъесэнгъемкі изаслужене юфыши» Иңдрыс Светланә афғәхъшшошагъ. АР-м и Лышхъем ирээ-нүгъе тхъалхъэр аритыжъигъз боләкъ Мыхъамет, Ныр Адам, Кіәдикіе Жаннә, Күшхъем Хамид, Жъелдаш Азәмат.

Көдже псеупләм ишау щыкъ Бисльян көдже десхәм аціләкі Лышхъем зыкъығиғи-ғази, чылз ыналә кызызрәти-ригъетирәм, іспыләгъу къаззарафхъурәм фәш «тхъауегъе-псәу» риуагъ.

Джащ федәу блащәпсынәхам къафәгүшшуагъе Парламенттәу Владимир Нарожнәр, тхаклоу Мәшбәшә Исхъакъ, Кошхәблә район администрацием ишау щыкъ Блащәпсыни ахәм афәд, куаджәм игугу анахъеу зәрашырәр пынә цыкъул ары. Тарихъ мәхъане зиіе чыпіләу тятжыхъем къытфыщанагъер къыззерауухумагъемкі көдже десхәм зэрәфәраззир пашәм къарылу. Нәүжүм куаджәм изетегъепсихъанкі зишигъе-шо къязыгъекыгъехам аціләр къырилохәзз, ирэзенгъе гүшіләхәр апигъохыгъ. Шоу щыләр къадәхъеу щыләнхъеу блащәпсынәхам къафәләуагъ. Джащ федәу Блащәпсынә инахъыжхъем я Совет ишау щыкъ Хамид икъоджәгъу-хам къафәгүшшуагъ.

Кіәләцікікүхам апае джегу-піләхъэр көдже гупчәм кыышы-зәуахыгъ. Күлтурәм и Унә дәжъ ордхәр кыышауагъ, кыышышыуагъ. Блащәпсынә щыщ іспеласу Хүрәнә (Гумә) Ларисә дышъе хәдикыныкі изешшагъехъэр клубым кыици-гъельгүуагъ.

Кавказ заом фәгъэхъыгъе мыжъосынә ағауцугъэр мәфәкі шыкім тетэу кызыззахыгъ. Ащ үүж Хэгъэту зәошхам иветеранхәр аға-шыуагъ, хәләдәгъе дзекіләхъем ясаугъэт къегъагъехъэр къеральхъагъ.

Мәфәкім хәжъэр шыгъачъе-шыагъ 8-у зәтеутыгъагъ. Ащ къәбертәе шы ләпкүхәр арых хәләжъагъехъэр. АР-м и Лышхъем ишүхъатын ыхыгъ Краснодар краим и Успенскә район къицигъигъе лыкъом.

КИАРЭ Фатим.

Сурэттүр А. Гусевым тырихы-

Адыгеим и Лышъхъэ хэлэжьагъ

1992 — 1993-рэ ильэсхэм щыгъэ Хэгъэгу заом Абхазым инарод Текноныгъэр кызыщыдихыгъэр ильэс 25-рэ ыкчи хэгъэгум ишхъафитыныгъэ ия 10-рэ ильэс атефэу Адыгэ Республика и Лышъхъэ Къумпыл Мурат пэшэнэгъэ зыдзэрихъэрэ купэу Адыгеим икыгъэр Абхазым икъэлэ шхъаїу Сыхум щыгъагъ.

Республикэм иофициальне лыклохэм ахэтгъэх Адыгэ Республикэм и Къералыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Владимир Нарожнэр, Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетэ я Администрации ипащэу Тхъаклушина Мурат, Адыгэ Республикэм ипсуныгъэм икъеухумэнкэ иминистрэу Мэрэтыкъо Рустем, Адыгэ Республикэм культурэмкэ иминистрэу Аулье Юрэ, Урысыем и Общественна палатэ хэтэу, тхаклоу Мэшбашэ Исхвакъ.

«Союз абхазских добровольцев» зыфиоу Адыгэ Республикэм щызэхэцагъэм ипащэхэмрэ ащ хэтхэмрэ джащ фэдэу Адыгем ицэклэ мы иофхъабзэм хэлэжьагъэх.

Селоу Нижняя Эшера зыфарэм Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ Къумпыл Мурат Абхазым и Президентэу Рауль Хаджимбэрэ Къыблэ Осетием ипащэу Анатолий Бибиловымрэ игъусэхэу Абхазым и Апэрэ Президентэу Владислав Ардинбэ имемориал къэгъагъэх къелъяралхъагъэх. Джаш фэдэу правительственна ыкчи общественна лыклохэм а мафэм къера-

лыгъо юфышэ цэрыйор агу къагъэкыжыгъ.

Торжественне иофхъабзэхэм ахэлажьэхэрэ паркэу «Боевой Славэкъ» заджэхэрэ дэт мемориалэу 1992 — 1993-рэ ильэсхэм Хэгъэгу заом щыгъагъэм хэкюодагъэхэм ацэкэ агъэпсыгъэм къэгъагъэхэр къелъяралхъагъэх.

Цыиф лъэпкыбэмэ ялъиклохэр зыщыпсэухэрэ Адыгеим ицэкэ ыкчи ежь ышъхъэкъ Къумпыл Мурат Рауль Хаджимбэрэ Абхазым щыпсэухэрэмрэ мэфэкъым пае афэгушуагъ. Республикэм и Лышъхъэ кызвэриуагъэмкэ, джыри Абхазым къеклон, иофхъабзэхэм ахэлэхъян амал иэ хүумэ игопэшт.

«Абхазым итарихъыкъ» ублапэ фэзышыгъэхэр зэкэ тыгу къэдгъэкыжынхэмкэ непэрэ мэфэкъыр ушъхъагъу мэхъу. Къералыгъо шхъафитын гъэпсынкэ апэрэ политика лъэбэкъухэр зышигъэхэри непэ тыгу къэтэгъэкыжыгъ. Тизэдэлэхъэныгъэ зедгъэушомбъуныр ыкчи бгъуитууми яфедэ зыхэль проектхэр дгъэцэкэнхэр тимурад», — кыыуагъ Къумпыл Мурат Рауль Хаджимбэрэ гүшьеэтуу зыфэхъум.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Абхазым ишхъафитыныгъэ епхыгъе иофхъабзэхэм зэрхэлэхъагъэм пае Адыгеим и Лышъхъи, республикэм икъи-

гъэ купми зэрафэрэзэр Абхазым и Президент кыыуагъ. Ашкызыэрэхигъэштигъэмкэ, къош Адыгеим щыщхэу Абхазым

ишхъафитыныгъэ зыпсэ фэзыгъэтэйлъыгъэхэр мыш щыпсэухэрэм егъашэмни ашыгъупшэштхэл.

Дзэ парадым еплъыгъ

Абхазым шхъафитыныгъэ зигъотыжыгъэ Мафэм ихэгъэунэфыкъын тегъэпсыхъэгъэ мэфэкъ иофхъабзэхэм къадыхэлъытагъэу Абхазым щыкъогъэ заом хэлэжьагъэхэр Йоныгъом и 30-м Шхъафитыныгъэм игупчэ кырыкъуагъэх, дзэ парадымрэ иофхъабзэу «Мыкъодыжыщт полк» зыфиорэмрэ зэхащагъэх.

Адыгеим илъикло купэу республикэм и Лышъхъэ зипащэр дээ парадым еплъыгъ.

Абхазым и Президентэу Рауль Хаджимбэрэ ишүүфэс

псалъэ зэрэшыхигъэунэфыкъыгъэмкэ, Абхазым зэрэдьрагъаштэрээр кыушыхъатзу Кавказым движение щызэхэцагъэмкэ Къалмыкъ

Юрэ, Сосналый Султлан, Шаныбэ Мусэ, Хъодэ Адам ыкчи нэмэгдэхэд юфышо зэршахъагъэр ахбазхэм ашыгъупшэштэп.

Абхазым и Узэшыгъэ Къячэхэм, я 7-рэ урысые дээ базэм, Урысыем и ФСБ гъунапкъэхэм якъэгъэгүнэнкэ и Гээторышланы, Къыблэ Осе-

тием обронэмкэ и Министерствэ яподразделениехэр, къэзэкъхэр Шхъафитыныгъэм ипчэгү щыкъогъэ парадым хэлжьагъэх.

Шхъафтынхэр афагъэшьошагъэх

Самбэмкэ я IX-рэ Дунэе турнирэу «Плаформа S-70» зыфиорэм изэхэцаклохэмрэ текноныгъэр ащ кыышыдэзыхыгъэхэмрэ шхъафтынхэр афагъэшьошэгъэнхэм фэгъэхыгъэ иофхъабзээр джырэблагъэ Къералыгъо Думэм щыкъуагъ.

Урысые Федерацием и Федеральнэ Зэлукъ и Къералыгъо Думэ и Тхъаматэ игуадзэу Сергей Неверовын спортыменхэмрэ зэхэцаклохэмрэ шуфэс къарихыгъ. Зэнэкъокъур дэгүү дэдэу зэрээхашагъэм пае зэрафэрэзэр депутатын кыыуагъ ыкчи гъэхъагъэу ашыгъэм пае афагъушуагъ.

«Зэхэцаклохэм афагъэхыгъэ гүшьеэ фабэхэр пстэуми алэу къаслохэм сшоигъу. Мы турнирээр зэхэзьшагъэхэм сащэгүгы тапэки ащ фэдэ иофхъабзэхэр зэшшуахынхэу. Джаш фэдэу текноныгъэр кыышыдэзыхыгъэ тиспортыменхэм шуфэс ясхы сшоигъу»,

— кыыуагъ Сергей Неверовын. Самбэмкэ я IX-рэ турнирээр текноныгъэр кыышыдэзыхыгъэхэмрэ ащ изэхэцаклохэмрэ Урысые Федерацием и Федеральнэ Зэлукъ и Къералыгъо Думэ и Щитху тхыльхэр аратыжыгъэх.

Къералыгъо Думэм физическэ культурымкэ, спортымкэ, туризмэмкэ ыкчи ныбжыкъэхэм яофхэмкэ и Комитет хэдэу, дунаим самбэмкэ гъогогу 11-рэ ичемпион хуурий Хъасанэко Мурат мы иофхъабзэм хэлжьагъ.

— Сэ сицынгъэ спортым чыпшоху щиубытыгъ. Самбэмкэ тихэшыпкыгъэ командэ

иэпэлэсэнгъэ инрэ ичаныгъэрэ салтыпльныр сэргээ гушшоху щыт. Федеральнэ депутатхэм непэ тиспортыменхэм ятекноныгъэ зэрэхагъэунэфыкъирэм къэгъэлъагъо спортым мэхъанэшхэ зэкэми зэрэрэтиэрээр», — кыыуагъ Хъасанэко Мурат.

Дунаим ихэшыпкыгъэ командэ хэхъагъэх США-м, Бразилием, Францием ыкчи Швейцарием яспортыменхэр.

Къандор Анзор. Урысые Федерацием и Федеральнэ Зэлукъ и Къералыгъо Думэм идепутат иэпилэгъу.

БзэшІэнүгъэлэжъэу ЗекІогъу Уцужыкъо Игущыи и гупшиси пытэх

Зигугъу къесшымэ сшоигъор гъепсэф имылэу ильэс шъэнүкъом ехъуре исэнэхъат, ильэпкь афэшыпкъэу зышхамысыжъэу юф афэзышэлэжъэу ЗекІогъу Уцужыкъу ары.

1967-рэ ильэсүм ЗекІогъу Уцужыкъо «Система склонения в адыгейском языке» зыфиорэ темэмкіэ кандидатскэ диссертациер къегъешъипкъэжы ыкы 1969-рэ ильэсүм ар лъапсэ зиэлофшагъэу къидегъекы.

Уцужыкъо идокторскэ диссертацие къалеу Москва 1989-рэ ильэсүм «Основные синтаксические структуры в адыгейском языке» зыфиорэ темэмкіэ къишиушыхъатжыг.

Аш зэлъашэрэ шъэнүгъэлэжъэу Блэгъожъ Зулкъаринэ иоппонентыг.

Уцужыкъо бзэм ильэнүкъо постэури үүшетыг. Аш юфшагъэшхохэр икъэлэмпэ къичэкыгъэх фонетикэм, лексикографилем, адыгэ литературабзэм лъапсэ фэхъугъэ диалектхэм, графикэм, орфографилем, пунктуацием, терминологилем, адыгабзэм изэгъешэн итарихъыкы нэмийкхэм афэгъехыгъэхэу. Ау анахъеу ыгу етыгъэу зиушетын пыльгъэр грамматикэм илахъхэу адыгабзэм

составе и структуре Адыгейско-русского словаря» зыфиору 1972-рэ ильэсүм къидэкыгъэр, «Адыгейская лексикография. Состояние и задачи» зыцэу, 1994-рэ ильэсүм къыхаутыгъэр.

«Урыс-адыгэ гущыалъэу» 1960-рэ ильэсүм къидэкыгъэр зэрэзэхэгъэуцогъэшт шыкыэр, принципэу хэлъыщхэр, епльыкэу аш Уцужыкъо фырилэхэр джыри 1950-рэ ильэсүм Н. Ф. Яковлевым ригъэлэгъугъэхэу, адрэм ахэр тэрэзэу ыльытагъэхэу шытыгъ. Гущыалъэм иапэрэ буквэхэмкіэ къежъэр гущылэхэр зэкэ ЗекІогъу Уцужыкъу къизэхэзыфыгъэхэр ыкы аш лъагъо хихыгъэм къыкілъыкхэрэр рыкыуагъэх. Аш фэд «Адыгэ-урсы гущыалъэу» 1975-рэ ильэсүм къидэкыгъэри зэрэзэхэгъэуцогъэшт шыкыэр, принципэу хэлъыщхэр ЗекІогъу Уцужыкъу зыгъэхъазыгъэр. 1968-рэ ильэсүм ЗекІогъу Уцужыкъо зерилгытэрэм тетэу зэхгъэуцогъэ «Адыгабзэм иорфографическэ гущыалъэ», ежыри авторхэм ахэтэу, къидакы. Мы гущыалъэм зэлъашэрэ француз шъэнүгъэлэжъэу Ж. Дюмезиль «шыагъэ къэзыхыщт юфшагъэу» елош,

зыхэлъыр агъэкодыгъэп. Аш дэлэжъагъэх ыкы къидэкынным фагъэхъазырыгъ филология шъэнүгъэхэмкіэ докторэр Бырсыр Батырбайрэ филология шъэнүгъэхэмкіэ кандидатэр Анцокъо Сурэтэр.

Непэ гуманитар ушэтынхэмкіэ

Адыгэ бзэшэнүгъэм ильэнүкъохэм ашыщэу ЗекІогъу Уцужыкъо зынэммысыгъэр къэгъотыгъуй. Ар адыгабзэм играммакаклэ изэхгъэуцуаку, адыгэ бзэшэнүгъэм лъэпсэшко Ѣзышыгъэштэ шъэнүгъэлэжъ. Ар къаушыхъаты юфшагъэшко

адыгэ республикэ институтым юфшагъэшкоу къидигъэ-кыгъэхэм ашыщ томиш хуре «Адыгабзэм изэхэф гущыалъэ» (А I-рэ томыр – 2010-рэ иль.; я

къылеккыгъэхэм: «Система склонения в адыгейском языке» (1969), «Очерки по синтаксису адыгейского языка» (1987), «Очерки по морфологии адыгейского языка» (1991), «Краткий курс адыгейской грамматики». Часть 1 (1993), «О грамматиках адыгейского языка» (1995), «Конспективный очерк адыгейской грамматики» (1999), «Адыгейская грамматика» (2002), «Структурные особенности адыгейского языка» (2003), гъусэ иэу, «Адыгейско-русский лингвистический словарь» (2006), «Избранные статьи» (2008) ыкы статья пчагъэхэр.

Уцужыкъо шъэнүгъэшкоу якэлъым дыкыгъоу цыфыгъэшху хэлъыгъ. Адыгэ хэбзээ-зэхэтийкэр дэгъоу зыгъэцакхэрэм ашыщыгъ, ильэпкь ыгъэдэхэным ренэу пыльгъ.

ЗекІогъу Уцужыкъо юныгъом и 14-м, 2009-рэ ильэсүм ишыгъэ-нүгъэ гъогу үүхыгъ. Непэ ар къытхэммытыж нахь мышэм, лъэуж дахэ бзэшэнүгъэм къыхигъэнагъ, юфшагъэ куухэр къышинахъэх.

Гуманитар ушэтынхэмкіэ адыгэ республикэ институтым юфшагъэхэм ЗекІогъу Уцужыкъо и юфшагъэхэм осэшко афаши, ялэпшагъу, агъэлъаплэх. Шэнүгъэлэжъим ишхъэгъусэу ЗекІогъу Светэ лъэшэу фэрэзэх Уцужыкъо иархив къызэригъэгъунагъэм, зэрэфэсакыгъэм, къэзигъэ имылэу ар гуманитар шъэнүгъэхэм апиль республикэ институтым ибиблиотеке къызэреритыжыгъэм апае.

АНЦОКЪО Сурэт.

Филология шъэнүгъэхэмкіэ
кандидат, бзэшэнүгъэм
иотдел ипаш.

иморфологиерэ исинтаксисрэ.

1950-рэ ильэсүм къыщегъэжъагъэу Уцужыкъо адыгабзэм играммакиэ ылъэнүкъо къалеу Тбилиси дэт къэралыгъо университетын зэрэцдэхажъэр. Ар тфызаклеккэ къыухи, аш ыууж Грузиин шъэнүгъэхэмкіэ и Академи иаспирантурэ ильэсиишрэ шеджагъ.

Уцужыкъо ишыгъэштэ гъогу ахнах чыркэшко Ѣзышыбыттыгъэм ашыщыгъ къалеу Тбилиси дэт къэралыгъо университетын зэрэцдэхажъэр. Ар тфызаклеккэ къыухи, аш ыууж Грузиин шъэнүгъэхэмкіэ и Академи иаспирантурэ ильэсиишрэ шеджагъ.

осэшко къыреты. Аши блэкышь, етлани ЗекІогъу Уцужыкъо «Адыгэ орфографиер нахьышу зэрэхъущтымкіэ шэгъэн фаэхэр» (Проект) 1989-рэ ильэсүм Мьеукъуапэ къыщыдегъекы. Нахьышу зэрэхъущтым егувшисээ, «Адыгабзэм иорфографическэ гущыалъэ» зыфиорэр зэхигъэуцону регъажъэ, ыпшъялъэ зигугъу къэсшыгъэ гущыалъэ мин гущыэ мин 15 фэдиз къыдэхъэгъагъэмэ, мыш гущыэ мин 50 фэдиз къыдигъахъэ шоигъо гуульээ дэлжъещтыгъэ, ау ипсауныгъэ изытет елтыгъэу ар ыуухыжын ыльэгъэгъэп. Непэ а юфшагъэшкоу «Адыгабзэм иорфографическэ гущыалъэ» зыфиору ЗекІогъу Уцужыкъо ишхъэнагъы, ыкыачли

II-рэ томыр – 2012-рэ иль.; я III-рэ томыр – 2013-рэ иль.). Аш изэхгъэуцон къэцакло фэхъуялъэр ЗекІогъу Уцужыкъу ары.

ЗекІогъу Уцужыкъо просветительхэу С. Хъян-Джэрье, Н. Шэрэлъыкъо, И. Грацилевскэм, Л. Люлье, У. Бэрсэм, Х. Аңцокъом ыкы нэмийкхэм и юфшагъэхэр цыиф жъугъэхэм ангээсигъэнэмкіэ юфшагъагъ. С. Хъян-Джэрье иалфавит псэ къыпзыгъэккэжъэгъэр ЗекІогъу Уцужыкъу ары. Апэ Бэрсэй Умарэ ишыгъэгъэ гъогу, итворчества къытегушыагъэр, аш ибаснэхэм адыгабзэм тяджэн амал къытээзыгъэр, Бэгүгэ Ахьмэд иалфавит игууль языгъэштэ ЗекІогъу Уцужыкъу ары.

Къызыхъугъэр ильэс 90-рэ мэхъу Наукэм Іофыши щишлагъ

Уцужыкъорэ сэрырэ тызэфэзыщтыгъэ, тыгукэ зэпэблагъэ тызышыщтыгъэ лъэнныкуабэхэм ягуу къэпшын плъэкъыщт.

Гүшүїм пае, ежыри сэри Пэнэжыкъое гурит еджаплэр къетуухыгъ, Мыекъопэ къера-лыго къэлэгъеджэ институтын тышызэдеджагъ, тиофишэнкъи зы сэнхъатым тырылэжъагъ. Аш къыхэкъе бэрэ юф зэдат-шэу хуугъэ. Тхылхэм ятхынки, ахэм якъыхутийнки юпшыгъу тызэфэхъу, тызэтэфэу бэрэ хуугъэ.

Зеклгъум идокторскэ диссер-тацие къалэу Москва къы-шиушыхъатыжы зэхъум оппо-нентэу сирялагъети, иофишагъе къяралыгъехэр зэхсхыгъе. Аш лытэнгъэшхо къызэр-фаширэр, иофишагъемэ зэр-щыгуазэхэр къызгургуягъ. А лъэхъаным СССР-м щызэль-шээрэ бзэшэнгъэлэжъышхохэр Уцужыкъо инэосагъях, ахэм шэнгъэлэжъем осэшко къы-ратыщтыгъ.

Сыдрэ уахътэ уфытеуагъеми, Уцужыкъо рымыразэу зыкъи къыхэкъыщтыгъэл. Чэцньюкъом сыйфитеу урысыбзэмрэ адига-бзэмрэ яхыллагъеу юфыгъо къэтэджыхъэрэм татегущыгъе хуугъэ. Аш фэдэ уахътэм Уцужыкъо узэрэупчырэмкъе ю-шыгъе хэлъеу, къэзыгъэшьыл-къэжыре юсэхэр къыхыхъээ, джэуап къыситыжыщтыгъ. Аш сэ лъэшэу сигъэрэзэштыгъ, юпшыгъу къысфэхъуущтыгъ.

Цыф юшыр сидрэ лъэнкъо-кли юши. Аш фэд, Уцужыкъо бзэшэнгъэл ыкупкъ нэсэу, хашыкъышхо фырилэу зэрэштым даклоу тарихынки, фило-софиемкъи, культурэмкъи джэуап-хэр ренэе вэгъотылэштыгъэх.

Зеклгъум ишыгъэлэгъэ дэгъо сыйгыгъуаз. Ильситир наху аш-мынынбжъеу ятэ ыухи ибэу къэтэджыгъ. Ау янэу Къутасе къалэм шэн дэгъубэ хилхъагъ. Ахэм ашыщ ригъэжъэрэ юфыр гъунэу илэм нигъэсэу, ишэнкъе туютагъе хэлъеу зэрилгүгъэр, Мыекъопэ къэралыгъо къэлэгъеджэ институтын чэсизэ адигабзэмкъе ригъаджэхэу зэрэригъэжъегъагъэр. Ежь сту-

дентым зэхигъэуцогъэ програм-мэмкъе институтын юригъаджэ-щтыгъэх. Ар бэмэ къадэхъурэл. Ежь Уцужыкъо къызэрэдэхъу-гъэм къеушыхъаты къалэм ишэн-гъэхэр зэрэкугъэхэр, наукэм зэгъепшакъе, гупшиасакъе фы-рилэу зэрекуялэштыгъэр, икэ-лэгъум къыщегъэжъагъеу чыжъеу плъэнэу амал зэриал-гъэр.

Уцужыкъо шэнгъэшхо иофишагъем къызэрэдэхъум дыкы-гъоу цыфыгъэшху хэлъыгъ. Адигэ хэбзэ-зэхэтыкъэр дэгъоу зыгъэцакъэхэрэм ашыщыгъ, ильэпкъ ыгъэдэхэнэм ренэу пыльыгъ.

Я 80-рэ ильэхъем якъежэ-гъум Зеклгъум ишыгъэлэхъэ зэхъокыныгъэшхо хэхъухъэ. А лъэхъаным академическэ ю-шыгъе журналэу «Вопросы

тигъэхъэу регъажъэ. Ахэр московскэ академическэ жур-налхэм къыхаутых.

Зеклгъум иофишагъэхэм ашыщ адигэ бзэшэнгъэхэм итарихъ гъогу лъэхъенэ-лъэхъ-нэу зэрээтирифыгъэр. Аш фэдэу шэнгъэлэжъем лъэхъа-нишэу а гъогур егоши.

Апэрэм (я 20 – 30-рэ ильэ-схэр) уштын иофишэнгъэм зэгъеп-шэн-тарихъ еклолаклэм нахын къэтхыхъаныр къебэкъыщтыгъ. Къэтхыхъан шыклем фонетикэр зэрээрагъэшлагъэр Яковлевымрэ Ишхъэмэфамэрэ я «Грамматикэ» къыщилэгъуагъ.

Ятлонэрэ лъэхъаныр (я 40 – 50-рэ ильэхъэр) апэрэм зэр-тектийрээр зэгъепшэн-тарихъ шыкъэр къызэрэбэкъирэр арь. Адигабзэм изэгъешэн пыль бзэшэнгъэлэхъэм яофишагъэхэм якъэххэр ашызэфахы-сүжигъэхъ. З. Кіращэмэр Г. Рогавэрэ я «Адигабзэм играмматикэ».

Ящэнэрэ лъэхъаныр (я 60-рэ ильэхъем къащегъэжъагъеу) зэгъепшэн-тарихъ шыклем тетэу адигабзэм яфонетикэ, ягра-матикэ юкъи ялексикэ изэгъэ-

Институтыр къызеехъум, джы гуманитар уштынхэмкъе адигэ республикэ институт хуугъэм рагъэблагъи, идунай ехъожыфэ юф юшлагъ, аш даклоу Адигэ къэралыгъо университетми юригъаджэштыгъэх. Бэрэ къы-хыхъыгъе къэралыгъо атте-стационнэ комиссие зэфэш-хаяхфхэм ар ятхъаматэу. Сид фэдэ юф юшлагъеми, гъунэу илэм нигъэсэу, ишэнкъе туютагъе хэлъеу зэрилгүгъэр, Мыекъопэ къэралыгъо къэлэгъеджэ институтын чэсизэ адигабзэмкъе ригъаджэхэу зэрэригъэжъегъагъэр. Ежь сту-

дентыр къызеехъум, джы гуманитар уштынхэмкъе адигэ республикэ институт хуугъэм рагъэблагъи, идунай ехъожыфэ юф юшлагъ, аш даклоу Адигэ къэралыгъо университетми юригъаджэштыгъэх. Бэрэ къы-хыхъыгъе къэралыгъо атте-стационнэ комиссие зэфэш-хаяхфхэм ар ятхъаматэу. Сид фэдэ юф юшлагъеми, гъунэу илэм нигъэсэу, ишэнкъе туютагъе хэлъеу зэрилгүгъэр, Мыекъопэ къэралыгъо къэлэгъеджэ институтын чэсизэ адигабзэмкъе ригъаджэхэу зэрэригъэжъегъагъэр. Ежь сту-

дентыр къызеехъум, джы гуманитар уштынхэмкъе адигэ республикэ институт хуугъэм рагъэблагъи, идунай ехъожыфэ юф юшлагъ, аш даклоу Адигэ къэралыгъо университетми юригъаджэштыгъэх. Бэрэ къы-хыхъыгъе къэралыгъо атте-стационнэ комиссие зэфэш-хаяхфхэм ар ятхъаматэу. Сид фэдэ юф юшлагъеми, гъунэу илэм нигъэсэу, ишэнкъе туютагъе хэлъеу зэрилгүгъэр, Мыекъопэ къэралыгъо къэлэгъеджэ институтын чэсизэ адигабзэмкъе ригъаджэхэу зэрэригъэжъегъагъэр. Ежь сту-

зэрилъытэрэмкъе, литературэ шапхъэм ибгъэуон фаер анахъ цыфыбэ зэргүүшүйрэ, къагу-рыорэ диалектыр арь. Ар бзэм ифонетикэ, илексикэ ясистемэ төфө щытын фае.

Адигабзэм профессиональнэу е шогъашэгъон пылъыгъе цыфхэм ацэ къээтижыгъянем Зеклгъум мэхъанэшко риты-щтыгъ юкъи юфыши дишлагъ. Аш фэдэу Бэрсэй Умарэхыллагъеу тхыгъеу юкъиэр мэ-къе дэдагъ, зэгъо дэдэрэ литературэм юкъи къыхафэштыгъ, ау аш фэгъэхыгъе хэушхъа-фыкъи юфыши дишлагъ, Зеклгъум арь ахэм апэрэу зафэзигъэзагъэр.

1951-рэ ильэсүм гъезетэу «Адыгейскэ правдэм» Бэрсэим хыллагъеу тхыгъе къыхиутыгъагъ. Аш ыуж просветителым фэгъэхыгъеу шэнгъягъэлэжъем иофишагъабэ къыэкъэгъи. Ахэм бзэшэнгъяэм, литературэм юкъи тарихым чынгэ ащаагъотыгъ. Бэрсэим ихъарыфыль баснэу игъусагъэхэр апэрэу Уцужыкъо непэр адигэ тхыбзэм рильхан-гъэх юкъи 1971-рэ ильэсүм ахэр журналэу «Эзкъошныгъэм» къыхиутыгъэх.

Аш фэдэу Султан Хъан-Джэрье ихъарыфычъ зыпкъ игъэцожыгъянем шэнгъягъэлэжъем иофишагъе дишлагъ. Н. Яковлевым адигабзэм игъэ-псынкъи Адыгейим юфу юшлагъэр цыфхэм ягъешэгъянем Зеклгъум ыльэкъ къыгъянаагъэп. Аш иофишагъэхэм яшуагъэкъи Яковлевым адигэ тхыбзэр араб тхыкъи латиним зэрэтиригъэхэр цыфхэм къафиотагъ. Адигэхэмкъе Яковлевым юшлагъэм мэхъанэу илэр шыншыгъэхэу Зеклгъум къышилотагъ истатьяу «Демиург («мастер» къекъи) языкового строительства» зыфилорэ. Уахътэ къы-зыщыхъырэм шэнгъягъэлэжъэр зэдээжъын юфым пыльыныр икэсагъ. Урыс юкъи къэбэртэе тхаклохэм юфыши дишлагъэм ашыщхэр фэлазэу аш зэридэжъыгъэх.

Ицыкъуом къыщегъэжъагъеу Уцужыкъо усэ зэхэлхъаным юкъи ордышьом ахэр рильхан-хэм афэшэгъагъ. Аш фэдэу «Си Нуру» зыфилорэ ордьрэ 1956-рэ ильэсүм аш ытхыгъ. Ар Москва макъэ зыщытыратхэрэе гупчэм зыщытыратхагъ. 1960-рэ ильэсүм къыдэжъыгъэ сборникым ар къыдэхъагъ.

Уцужыкъо ишхъэгъусэу Светланэ шъхъафэу укытиг-шыгъиэнэу тифэ. Ишхъэгъусэу щэлэфэ ар пкъэушоу къэтигъ, юфым къигъегушлоу, гъусэ дэгъоу илагъ. Зеклгъум Уцужыкъо псаоу къытхэмэтыжъими, бзэ-шэнгъягъэм дэлжъагъ. Шэнгъягъэлэжъыр ильэсипши пчъагъэхэм художественэ текстхэм юкъи гъэзетым къыхиутыгъэ материалхэм юф адишлагъ, диалектхэр зэригъэшагъэх. Аш

БЛЭГЬОЖЬ Зулкъарин.
Филология шэнгъягъэмкъе доктор.

Адыгэ шъуашэм и Маф

ЛІЭУЖХЭР ЗЭФЭЗЫШЭРЭ МЭФЭКІ

Адыгэ шъуашэм и Мафэ Іоныгъом и 28-м игъекотыгъэу республикэм щагъэмэфэкыгъ. Зэхахъэм хабзэм икъулыкъушэхэр, общественнэ движениехэм ялъиклохэр, искуствэр зышогъешэгъонхэр хэлэжьагъэх.

Республикэм и Къэралыгъо филармоние мэфэкі зэлукэгтүр щырагъэжэйэ-ным ыпеклэ адыгэ шъуашэм идэхагъэ, лъэпкэ тхыпхъэхэм ябзаныгъе, адыгэ шэн-хабзэхэм афэгъэхыгъе едзигъохэр чэххаплээм къынчагъэлтэгъуягъэх.

Зэлшашээр сурэтыш-модельерэу Стлашью Юре иофшайхэхэм цыфхэр зынлашэх, леппэласэм упчэжжэгъуягъуягъэх. США-м нэйасэ зэрэшьизэххуягъэхэм, лъэпкэ шъуашэм еллъыкэу фырялэм, фешхъафхэм атегущыиэх.

Республикэм и Къэралыгъо упчэжжэгъо Тхъакушины Аслын, Адыгейим культурэмкэ иминистрэу Аульэ Юре, ащигуадзэхэу Ольга Гавшинар, Шъэуапцэкьо Аминэт мэфэкіям ильэс къэс нахь зызериу-шьомбгүрэр зэдэгүшгэгъухэм къащы-хагъэшы.

Адыгэ Республиком лъэпкэ юфхэмкэ, лэккыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкэ-гъухэм адирялэ зэтхыныгъэхэмкэ ыкки къэбар жыгъэм иамалхэмкэ и Комитет ихьаматэу Шхъэлэхъо Аскэр анахъэу

ынаэ зытыридзагъэм ашыщ ны-тихэм, нэнэжж-тэтэжхэм сабьеу ягъусэхэм адыгэ шъуашэр къяклоу зэрашыгъыр.

Шъуашэр дахэу зепхъаным имэхьанэ тегущыиэх Стлашью Яхъяр, Хъатикье Адам. Тхъакушины Аслын, Аульэ Юри адыгэ шъуашэу ашыгъым изакьоп тызытугшыиэрэр. Нэбгырабэ къагоуцу, нэпэепл сурэтхэр атырахэу тэлэгъу.

ПЧЫХХЭЭХАХЬЭР

Къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгейим» ижурналистхэу Беданэкъо Замирэ ыкки Лыхыкъуя Айдэмэр мэфэкі зэхахъэр зэрашэ. Цыехэр, саехэр нэбгырабэ зэрашыгъыр хагъеунэфыкызэ, адыгэ шъуашэм икъежьаклэ, гъогу къыклюгъэр къацуатэ.

Адыгэ шъуашэр тарихъым, культурэм, шэн-хабзэхэм язехъяклоу щыт. Ильэсэбэкэлэ узеклэбэжжэ, адыгэ шъуашэр нахьы-бэрэмкэ зыщитльэгъутыгъэр концертхэр ары. Мэшэлахь, джы адыгэ хъаклэхэм, еджаплэхэм, пчыххээхахъэрэм, ныса-шэхэм, нэмыкэлэ зэлуклэгъухэм адыгэ шъуашэм ичынлэ ашигтойтыгъыгъ.

Тхэкло цэрылоу Мэшбэшэ Исхъакъ лъэпкэ шъуашэм идэхагъэ, Кавказ ис-лъэпкхэм къяклоу зэра-

шыгъыр усэм къыщело. Зекло цэрылоу, тарихъымрэ географиемрэ апльэу, араб тхаклоу Машди я Х-рэ лшэлэгъум адыгэ шъуашэм идэхагъэ, саэр зэпэжы-уягъэу зэрэштыр къетхы.

Адыгэ шъуашэр нэмыкэлэпкхэм ашогъешэгъонэу зэрашыгъыр щылэнгъэм щигтэлэгъуягъуягъ. Пчыххээхахъэм кэлэццыклю ансамблэу «Шпаргалкэр» зэрэхэлэжьагъэм тигъэгушуагъ. Художественне пашэу, Адыгэ Республиком изаслуженне артисткэу Марина Фатеевар яклэцаклоу сэе фыжхэр зыщигь пшэшьэхъяхэр пчэгум къихъхи, гурзыфащэу къешуагъэх. Жэнэ Къырымызэе Тхъабысын Умарэр зэдаусыгъэе ордэу дунаим щигэлэшээрэ «Синанэр» къихадзагъ. Гъэшэгъоныр урьс пшэшьэхъяхэр адыгабзэклэ ордэдир узынэ-пишэу къызэралуагъэр ары.

Шъуашэр, орэдьир, къашъор

Шъуашэр ашыгъуягъуягъ эрэхэрэ кэлэццыклюхэм ордэ къяло, къашъом хэтхэу лъэпкь шэн-хабзэхэм ядэхагъэ

къыралотыкы. Уджыхъу Марыет зипэшэ кэлэццыклю купэу «Щыгыжьыем» адыгабзэклэ едэгэгэе гъэшэгъонхэр къышыгъых, Къуекъо Налбий иусэу «Адыгэ цылем» Беданэкъо Тембот къеджагъ.

Купэу «Ошадэм» икъешуаклохэм адыгэ шъуашэм идэхагъэ искуствэм ыбзээ къялотагъ. Зэхахъэр зезышэхэрэм къызэрэхагъэшыгъэу, зыныбжэ ильэс 10 – 12 икъугъэхэр арых нахьыпеклэ адыгэ шъуашэр зыфадыштыгъэхэр. Пшэшьэхъынр унээто юфшэнхэм нахь афэгъэзагъэу апүүчтэгъ. Клалэр унээто хызымэтэм изехъан, шытескэлэм, лыгъэ шапхъэхэм апышагъэу къэтэджыштыгъ.

Адыгэ Республиком и Къэралыгъо упчэжжэгъо Тхъакушины Аслын пчыххээхахъэм къыщыгъылагъ, мэфэкіям хэлажжэхэрэм республикэм и Лыхыкъуя Къумпил Мурат ыцэклэ къафэгушуагъ. Лъэпкын ишшуашэлэхжээ зэрээфищэхэрэм А. Тхъакушинын мэхъэн ин ритыгъ.

Мэфэкіям ильэситлу зыныбжэхэм къащыублагъэу 80-м къехъугъэхэм анэсъижъэу хэлэжьагъэх. Ордэдир ныбжыклю Долэ Батыр лъэпкь ордэу къыуагъэри лэхжхэм язэпхынгъэ дештэ.

Клэдэклой Нэфсэл зэригъэфэгъэ шъуашэр ныбжыклюхэм дахэу къагъэлэгъуягъэх. Гүуклэл Батыр пчынэр ыгъэбэзрабзээ шъуашхэм ягъэпсыкэ ехынлэгъэ едзигъохэр гум рихыхэу пчыххээхахъэм щигтэгъуягъэх.

Адыгэ Республиком и Лъэпкь театрэ иартистхэм пчыххээхахъэр къагъэбаагъ. Нэхэе Мэргданэт — Мэшбэшэ Исхъакъ иусэу «Адыгэ цылем», Кэмэш Разыят хэкум фэгъэхыгъэ усэм къяджагъэх. Режиссерэу Хъакъуй Аслын зэхэшэн юфхэр дэгъо ыгъэцэлгагъэх.

Фэгушуагъэх

Стлашью Юре имэфэкі адыгэ шъуашэм и Мафэ тэфэ. Лъэпкь искуствэм щыцэрылоу зэрэштыр къыдальтытээ, зэхахъэм Ю. Стлашум щыфэгушуагъэх, орэдхэр къыфалуагъэх. Аш ышыгъэ шъуашхэр телерадиокомпаниеу «Адыгэгим» илофышэхэм къагъэлэгъуягъэх. «Адыгэ Республиктэр» Унэрэкъо Гулэз дахэу ыгъэбэйтэгъ. Ахэджэго Рузанэ, Валерия Врубель, Лэххусэж Марьянэ, Бэгъушэ Фатимэ, Хыттыжъ Светланэ, Нэджикъо Маринэ, Дышшэкл Беллэ, нэмьикхэм шъуашхэр къяшэхэхэм фэдагъ.

Беданэкъо Замирэ, Цышэ Заретэ, Кушээкъо Симэ, Хыт Рустам, Дзыбэ Фатимэ, нэмьикхэм лъэпкь орэдхэр къафалуагъэх, къешуаклохэм ялэпэлэсэнгъэ къагъэлэгъуягъ.

Хъот Юныс зэришэгъэ зэхахъэу «Адыгэ джэгур» филармониет ыпашхъэ щыклюагъ. Адыгэ Хасэм иунашьоклэ джэгум чанэу хэлэжьагъэх Дыхъу Аминэтэрэ Хъаткъо Рэмэзанрэ шухъафтынхэр афашигъыгъэх. Тэу Аслынрэ Бэгъушэ Алырэ адыгэ джэгум щыуджыгъэхэм «тхъашуаугъэлэсэу» арапожыгъ.

ЕМТИҮЛЬ Нурбай.
Сурэтхэр авторым тырихыгъэх.

Адыгэ Республиктэй зызэхашаагъэр ильэс 27-рэ зэрэхъурэм фэгъэхьыгъэ Ioftkhabzey зэрахьаштхэр

Мафэр	Уахътэр	Ioftkhabzey	Шынэр
чъэпьюгъум и 1-м	10.00 – 12.00	Ильэси 100 ыкыи ацх схуныбжхэм афгушшоштых, Адыгэ Республиком и Пышхъхэ ишлүфэс тхылъэр шүхлафтихэмэр аратыштых	Адыгэ Республикт
чъэпьюгъум и 1-м	10.00	Тхылъ къэгъэльэгъонхэу «Адыгэ - наша родина», «Цвети, республика, народам всем на благо...», «Регионы крупным планом: Адыгэя», «Цвети, моя республика!» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком и Лъэпкъ библиотек
чъэпьюгъум и 1 – 5-м	9.00 – 14.00	Адыгэ Республиком щыпсэур лъэпкъхэм абзэхэм ятарихъ фэгъэхьыгъэ лекциехэмэр мастер-классхэмэр	къ. Мыекъуапэ, шЛэнэгъэхэм зыщаагъэхъорэ Адыгэ Республиком институт
чъэпьюгъум и 2-м	14.00	«Адыгэ Республиктэй зызэхашаагъэр ильэс 27-рэ мэхъу» зыфиюхэрэ къэгъэльэгъоныр къызЭуахыщт	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком и Лъэпкъ музей
чъэпьюгъум и 2-м	15.00	Пчыхъээхахъэу «Сыбзэ – ситарихъ» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, шЛэнэгъэхэм зыщаагъэхъорэ Адыгэ Республиком институт
чъэпьюгъум и 2 – 6-м		Адыгэ культурэм ия VIII-рэ Дунэе фестиваль	къ. Мыекъуапэ
чъэпьюгъум и 2-м	17.00 – 17.30	Фестивалым хэлажъхэрэр зэххэху гъэкИэркIагъэху урамын къырыкъоштых	зыгъэпсэфыпэ къэл паркым щегъэжъагъэу Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние нэс
чъэпьюгъум и 2-м	18.00	МэфэкI шыкъем тетэу фестивалыр къызЭуахыщт. Адыгэ джгу	Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние
чъэпьюгъум и 3-м	10.00 – 21.00	Фестивалым хэлажъхэрэм язэнэкъоху, ІэпIасхэм яІэрышхэм язэнэкъоху	Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние
чъэпьюгъум и 4-м	16.00	Фестивалым икIуххэр зэфахьысыжьыщтых. Ац щатекуагъэхэм тынхэр афагъэшьошьцтых. Гала-концерт	Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние
чъэпьюгъум и 5-м	12.00	Фестивалым хэлажъхэрэм ягала-концерт	В. И. Лениним ипчэгу
чъэпьюгъум и 3-м	10.00	Пчыхъээхахъэу «Мой отчий край ни в чем не повторим» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком кIэлэцьыу библиотек
чъэпьюгъум и 3-м	10.30	Камерн музикальн салоным иконцертэу «Адыгейн иусакIохэмэр икомпозиторхэмэр» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние
чъэпьюгъум и 3-м	11.00	Дунэе научн-практическ конференциеу «Адыгэхэм якультурэ кIэнэр яхбэххэмэр якъэххумэн иФофыгъохэр» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, гуманитар уштынхэмкэ Адыгэ Республиком институтуу Т. М. КIэрацэм ышIэ зыхырэр
чъэпьюгъум и 3-м	14.30	Адыгейн тарихъ гъогоу къыкIугъэм фэгъэхьыгъэ лекции-семинар	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком и Лъэпкъ библиотек
чъэпьюгъум и 4-м	12.00	Адыгэ Республиктэй зызэхашаагъэз Мафэм тэфэу ильэс эзэфшхафхэм зызэгъязыгъэтхагъхэм афгушшоштых	къ. Мыекъуапэ, ЗАГС-мкIэ къ. Мыекъуапэ икбутам
чъэпьюгъум и 4-м	12.00	МэфэкI зэйукIэрэ концертгэ	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком и Къэралыгъо филармоние
чъэпьюгъум и 4 – 5-м	10.00 – 18.00	Проектэу «Майкопский Арбат» зыфиюхэрэм къыдыхэлтигэтуу ІэпIасхэм яэшагъэхэм якъэгъэлэгъонэу «Город мастеров» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, культурэмкэ Унэу «Гигантым» щегъэжъагъэу къэл паркым нэс
чъэпьюгъум и 5-м	10.00	Атлетикэ псынкIэмкэ кIэлэеджакIохэм язэнэкъоху	къ. Мыекъуапэ, къэл зыгъэпсэфыпэ парк
чъэпьюгъум и 5-м	11.00	Футбол цыкIумкэ зэнэкъоху	къ. Мыекъуапэ, къэл бассейн, пляж волейбол зыщешхэрэ чыпIэр
чъэпьюгъум и 5-м	11.30	Адыгэ Республиктэй зызэхашаагъэр ильэс 27-рэ зэрэхъурэм фэгъэхьыгъэ шытьачь	къ. Мыекъуапэ, Адыгэ Республиком шыкъэгъэчапI
чъэпьюгъум и 5-м	12.00 – 15.00	Хъэ гъэсагъэхэм атегъэсхэхэтьэ Ioftkhabzey «Мыхъутар» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, къэл зыгъэпсэфыпэ парк (шахмат клубым ыкыб)
чъэпьюгъум и 5-м	13.00	Поэтическ аллеу «Земля, согретая солнцем!» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, къэл зыгъэпсэфыпэ парк, «Ракушка»
чъэпьюгъум и 5-м	14.00 – 17.00	МэфэкI концерт	къ. Мыекъуапэ, къэл зыгъэпсэфыпэ парк, «Ракушка»
чъэпьюгъум и 5-м	17.00 – 19.00	Къэшьонымкэ мэфэкI программэу «Республика, ты в сердце навсегда!» зыфиюхэрэ	къ. Мыекъуапэ, къэл зыгъэпсэфыпэ парк, «Ракушка»
чъэпьюгъум и 5-м	18.00 – 22.00	Адыгэ Республикомр Урысъемр яартистхэм ямэфэкI концерт	къ. Мыекъуапэ, В. И. Лениним ипчэгу
чъэпьюгъум и 5-м	22.00	МэфэкI мэшюустхуу	къ. Мыекъуапэ, В. И. Лениним ипчэгу
чъэпьюгъум и 6-м	12.00	«Предгорья Кавказа 2018» зыфиюхэр зэнэкъоху	къ. Мыекъуапэ, стадионэу «Эзкъошигъ»
чъэпьюгъум и 7-м	17.30	«Предгорья Кавказа 2018» зыфиюхэр зэнэкъоху	Краснодар краимкэ станицэу Афипскэр

